

Adölesanların Eğitim Stresi ve Okul Tükenmişlik Düzeylerinin Tütüne Yönelik Algılarına Etkisi

The Effect of Academic Stress and School Burnout Levels on Perceptions of Adolescents Related to Tobacco Products

Yasemin SELEKOĞLU OK^{1,*}, Murat BEKTAŞ²

Özet

Amaç: Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin eğitim stres düzeyleri ile okul tükenmişlik düzeylerinin tütüne yönelik algılarına etkisini incelemek amacıyla planlanmıştır.

Yöntem: Araştırmanın örneklemini İzmir ilindeki iki ortaokulda beş, altı, yedi ve sekizinci sınıfa devam eden, 10-16 yaş arası 1285 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmanın verileri, Demografik Veri Toplama Formu, Eğitim Stres Ölçeği, Okul Tükenmişliği Ölçeği ve Çocuk Karar Denge Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdelik hesaplamalar ve ortalama; pearson korelasyon analizi; regresyon analizi, çoklu doğrusal bağıntı testi kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin okul tükenmişliği ile tütün yarar algısı arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=0.272$) ve zarar algısı ile negatif yönde düşük düzeyde ($r=-0.117$) anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Eğitim stresi ile yarar algısı arasında düşük düzeyde pozitif yönde ($r=0.203$) anlamlı ilişki saptanırken, zarar algısı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$).

Sonuç: Bu araştırma ilköğretim seviyesindeki adölesanların eğitim stresi ve okul tükenmişlik düzeylerinin tütüne yönelik algılarına etkisini birlikte inceleyen Türkiye'deki ilk kesitsel çalışmadır. Adölesanların tütüne yönelik algıları eğitim stresi ve okul tükenmişlik düzeyleri tarafından etkilenmektedir. Bu nedenle sigara kullanımını önlemeye yönelik çalışmalarda bu iki değişkenin birlikte ele alınması ve girişim programlarında özellikle yer verilmesi önerilir.

Anahtar Kelimeler: Adölesan, eğitim stresi, okul tükenmişliği, tütün içimi

Abstract

Objective: The objective of this study was to determine the effect of academic stress and school burnout levels on perceptions of secondary school students related to tobacco products.

Method: The sample of study was composed of 1285 adolescents aged 10–16 who were in the fifth, sixth, seventh and eighth graders of two secondary schools in İzmir. The data of the study were collected using a Demographic Data Collection Form, the School Burnout Inventory, the Educational Stress Scale and the Child Decisional Balance Scale. Numbers and percentages, Pearson correlation analysis, multiple regression analysis and a multicollinearity test were used for the evaluation of the data.

Results: It was determined that a statistically significant relationship exists between school burnout and the positive attitudes of adolescents towards smoking, which is positive and low ($r=0.272$) and also a statistically significant relationship between school burnout and negative attitudes of adolescents towards smoking, which is negative and low ($r=-0.117$). Whereas there was a statistically significant relationship between educational stress and positive perceptions of adolescents towards smoking, which is positive and low ($r=0.203$), there was no statistically significant relationship between educational stress and negative perceptions of adolescents towards smoking ($p>0.05$).

Conclusion: Adolescents' perceptions about smoking are affected by school burnout and educational stress. For this reason, It is suggested that both of these concepts should be addressed together in tobacco prevention programs developing for adolescents.

Keywords: Adolescents, educational stress, school burnout, tobacco smoking

¹Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, yaseminselekoglu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1605-6052

²Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, mbekta@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3327-8204

*Sorumlu Yazar

Geliş Tarihi / Received: 13.03.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 02.04.2021

Bu çalışma 09-14 Eylül 2018 tarihleri arasında Kozaklı -Nevşehir' de gerçekleştirilen 3.Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde özet metin şeklinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Tütün insanın sağlığını olumsuz yönde etkileyen, önemli bir mortalite ve morbidite kaynağı olarak bilinmesine rağmen çocukluk yaş döneminde tüm dünyada kullanımı hızla artış göstermektedir. Son yıllarda özellikle çocuklara yönelik geliştirilen ve uygulanan tüm tütün kontrol programları ile çocuklarda tütün kullanımı azaltılmaya çalışılmakta ancak istendik düzeye ulaşılamamaktadır (World Health Organization, 2019). 2017 yılında yayınlanan küresel tütün salgını raporunda dünya çapında 13-15 yaş arasında 25 milyon çocuğun tütün ürünü kullandığı bu çocukların yaklaşık 12 milyonunun dumanlı tütün ürünü kullandığı bildirilmektedir (World Health Organization, 2017). Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi'nin 2019 yılı verilerine göre lise öğrencileri arasında mevcut tütün ürünü kullanım oranı %31.2, ortaokul öğrencileri arasında mevcut tütün ürünü kullanım oranı ise %12.5'dir (Wang ve ark., 2019).

Ülkemizde tütün kullanımının yaygınlığına yönelik yapılan çalışmalarda Küresel Gençlik Tütün Araştırması 2003 verilerine göre; erkeklerde tütün içme sıklığı %9.4, kızlarda ise %3.5 iken; bu oranların 2017 yılında yapılan çalışmada erkeklerde %9.9'a, kızlarda ise %5.3'e yükseldiği gözlenmektedir (Küresel Gençlik Tütün Araştırması (KGTA), 2017). Ülkemizdeki ilk kez tütün ürünü kullanma yaşı incelendiğinde ise 10 yaşın altında tütün deneme durumu %4.5 civarında iken, 10-14 yaş aralığında tütün deneme durumunun %23.1 civarında olduğu bildirilmektedir (Köse ve ark., 2017). Bu istatistiklere göre, tütün içme davranışının özellikle preadölesan ve adölesan dönemde son derece risk oluşturduğu ve gün geçtikçe birçok çocuğun düzenli tütün içicisi haline geldiği anlaşılmaktadır (Tang & Loke, 2013). Bu gelişim dönmelerindeki çocukların tütün ürünü deneme ve tütün ürünü kullanmaya başlamalarına neden olan birçok sosyal ve psikolojik faktör bulunmaktadır (Gentzke ve ark., 2019; Mbongwe ve ark., 2017; Park & Kim, 2016; Park, 2011; Pierce ve ark., 2005; So & Yeo, 2015). Literatürde adölesanların tütün ürünü kullanmaya başlama ve tütün içmeyi sürdürme davranışlarına neden olan bir diğer faktörün ise adölesanların akademik yaşantıları ile ilişkili faktörler olduğu belirtilmekte ve özellikle okul tükenmişliği, eğitim stresi gibi kavramların adölesanların tütün içme davranışları üzerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır (Denny ve ark., 2011; Kinnunen ve ark., 2016; Moncla ve ark., 2014). Özellikle ülkemizin eğitim sisteminin ilköğretim ikinci kademedan başlayarak üniversite bitimine kadar birçok aşamada sınav odaklı bir sistem olması ve bu süreçte ebeveynlerin ve öğretmenlerin oluşturduğu akademik beklentiler adölesanları bu yaş döneminde oldukça stres yaratan süreçlere maruz bırakmaktadır (Aypay & Eryılmaz, 2011; Polat & Özdemir, 2018; Secer & Gençdoğan, 2012). Uzun süre eğitim stresi ile yüz yüze olan adölesanlar geçici baş etme mekanizması olarak tütün gibi bağımlılık yapıcı maddelere yönelmekte ve tütüne yönelik olumlu algılar geliştirmektedir (Bryant ve ark., 2000; Frade ve ark., 2013; Kinnunen ve ark., 2016). Ayrıca yapılan çalışmalarda öğrencilerin eğitim stres düzeyi arttıkça okula yönelik olumsuz tutumlar oluşturdukları, bunların sonucu olarak notlarından ve başarı düzeyinden tatmin olamadıkları, okula ve derslere karşı ilgi kaybı, okula ilişkin sorumluluklarını yerine getirememeleri davranışları geliştirdikleri ve okul tükenmişlik düzeylerinin arttığı görülmektedir. Ayrıca tütün kullanan adölesanlarda artan nikotin oranının negatif otomatik düşüncelerin gelişimine neden olduğu, bu durumda çocukların okula

yönelik olumsuz davranışlar geliştirdiği; okul başarılarının düştüğü ve okul tükenmişliklerinin arttığı söylenebilir (Cadime ve ark., 2016; Li & Lerner, 2011).

Bu çalışmalar doğrultusunda literatür incelendiğinde okul tükenmişliği ve eğitim stresi kavramlarının adölesanların tütüne yönelik algılarını ve tütün ürünü kullanma durumlarını nasıl etkilediği ayrı ayrı ele alınmış olduğu görülmektedir (Frade ve ark., 2013; Kinnunen ve ark., 2016; Moncla ve ark., 2014).Ancak tütün kullanımı etkileyen bu üç önemli kavramı birlikte ele alan çalışmalara rastlanılamamıştır. Bu nedenle bu çalışma adölesanların eğitim stres ve okul tükenmişlik düzeylerinin tütüne yönelik algılarına etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu çalışma, adölesanların eğitim stresi ve okul tükenmişlik düzeylerinin sigaraya yönelik algılarına etkisini değerlendirmek amacıyla tanımlayıcı-kesitsel olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Örnekleme

Araştırma İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokullar arasından gelişigüzel örneklem yöntemi ile seçilen iki ortaokulda Mart 2018- Mayıs 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Örneklem sayısının hesaplanması için G*POWER 3.0 istatistik programı kullanılmıştır. Çalışmada regresyon analizi kullanılacağı için düşük etki büyüklüğü (0.02) ve 0.05 anlamlılık düzeyi %80 güç baz alınarak hesaplanan örneklem büyüklüğü 485 olarak hesaplanmış, veri toplama sırasında %10 kayıp göz önüne alınarak 550 öğrenciye ulaşılması planlanmıştır. Ancak çalışmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkinin net olarak ortaya konması için veli izni olan ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden, okuma yazma güçlüğü olmayan 1285 öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır.

Veri Toplama Araçlar ve Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri, Sosyo-Demografik Veri Toplama Formu, eğitim stres düzeylerini değerlendirmek için Eğitim Stres Ölçeği, okul tükenmişlik düzeylerini belirlemek için Okul Tükenmişlik Ölçeği ve çocukların tütüne yönelik algılarını değerlendirmek için Çocuk Karar Denge Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Her iki okulda da veriler ders saatinin kullanılmasına izin veren öğretmenlerin derslerinde, her sınıf için ayrı bir ders saati sürecinde (40 dakikada), sınıf ortamında araştırmacılar tarafından toplanmıştır.

Sosyo-Demografik Veri Toplama Formu

Çocuğun yaşını, cinsiyetini, devam ettiği sınıfı, ailesinin ekonomik durumunu, çocukların tütün deneme durumlarını, anne-baba-kardeş tütün kullanma durumunu, yakın arkadaş tütün kullanma durumunu, arkadaş tütün kullanma durumunu, anne-babanın eğitim durumunu ve çocukların akademik başarılarına yönelik algılarını gösteren sorulardan oluşmaktadır.

Eğitim Stres Ölçeği

Eğitim Stres Ölçeği Sun, Dunne, Hou ve Xu (2011) tarafından geliştirilen ilköğretim ve ortaöğretim

öğrencilerinde eğitim öğretim süreçlerinden kaynaklanan stres ve bununla ilişkili faktörlerin belirlenmesinde kullanılan 16 maddelik bir ölçektir (Sun ve ark., 2011). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirliği Seçer, Veyis ve Gökçen (2015) tarafından yapılmış olup, Türkçe formu dört alt boyut ve 16 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin çalışma baskısı, ders yükü, başarı kaygısı ve beklentiye karşılık umutsuzluk olmak üzere dört alt boyutu vardır. Bu dört alt boyutun toplam varyansın %62.5'ini açıkladığı belirlenmiştir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin madde faktör yüklerinin beklentiye karşılık umutsuzluk alt boyutu için 0.440 ile 0.630 arasında değiştiği, ders yükü alt boyutunda 0.530 ile 0.580 arasında değiştiği, başarı kaygısı alt boyutunda 0.570 ile 0.790 arasında değiştiği ve çalışma baskısı alt boyutunda ise 0.440 ile 0.630 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin geneline ilişkin Cronbach alpha değeri 0.850'dir. Ölçeğin çalışma baskısı alt boyutunda (1, 2, 3,4) dört madde, ders yükü boyutunda (5, 6, 7) üç madde, beklentiye karşılık umutsuzluk boyutunda (8, 9, 14, 15, 16) beş madde, başarı kaygısı boyutunda (10, 11, 12 ve 13) dört madde bulunmaktadır. Ölçek maddeleri Tamamen katılıyorum (1), Katılıyorum (2), Kısmen Katılıyorum (3), Katılmıyorum (4) ve Hiç Katılmıyorum (5) şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin ters çevrilen maddesi bulunmamaktadır. Ölçeğin tamamı için en az 16, en fazla 90 puan alınabilmektedir. Ölçek tutumları belirlemeye yönelik olup tanı ölçeği olmadığı için kesme noktası bulunmamaktadır. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği, bireylerin eğitim stres düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Seçer ve ark., 2015).

Okul Tükenmişlik Ölçeği

Okul Tükenmişliği ölçeği Salmela-Aro, Kiuru, Leskinen ve Nurmi (2009) tarafından geliştirilen ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 9 maddelik bir ölçektir (Salmela-Aro ve ark., 2009). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirliği Seçer, Halmatov, Veyis ve Ateş (2013) tarafından yapılmış olup, Türkçe formu üç alt boyut ve 9 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçek duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma, düşük başarı beklentisi olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bu üç alt boyutun toplam varyansın %66.85'ini açıkladığı belirlenmiştir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin madde faktör yüklerinin duygusal tükenmişlik alt boyutunda 0.620 ile 0.890 arasında değişmekte, duyarsızlaşma alt boyutunda ise 0.420 ile 0.880 arasında değişmekte, düşük başarı beklentisi alt boyutunda ise 0.800 ile 0.820 arasında değişmektedir. Ölçeğin güvenirlik analizi sonucunda iç tutarlılık katsayısının 0.750, test tekrar test güvenirliğinin ise cronbach alfa değeri 0.800 olduğu bulunmuştur. Ölçeğin duygusal tükenme boyutunda (1, 4, 7, 9) dört madde, duyarsızlaşma alt boyutunda (2, 5, 6) üç madde, düşük kişisel başarı hissi alt boyutunda (3, 8) iki madde bulunmaktadır. Ölçek maddeleri Tamamen Katılıyorum (0), Katılıyorum (1), Kısmen Katılıyorum (2), Katılmıyorum (3) ve Hiç Katılmıyorum (4) şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin ters çevrilen maddesi bulunmamaktadır. Ölçeğin tamamı en az 0, en fazla 36 puan almaktadır. Ölçek tutumları belirlemeye yönelik olup tanı ölçeği olmadığı için kesme noktası bulunmamaktadır. Ölçekten alınan toplam puanın artması öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin arttığını göstermektedir (Seçer ve ark., 2013).

Çocuk Karar Denge Ölçeği (ÇKDÖ)

Orijinal KDÖ, Velicer, DiClemente, Prochaska ve Brandenburg (1985) tarafından yetişkinlerin tütünün

zararları ve yararları hakkındaki algılarını değerlendirmek amacıyla 24 madde olarak geliştirilmiştir. Çocuk KDÖ, 1998 yılında Pallonen, Prochaska, Velicer, Prokhorov ve Smith (1998) tarafından yetişkin KDÖ'den uyarlanarak 12 maddeye indirilmiştir. Türk çocuklarında ölçeğin geçerlilik/güvenirliliği Bektaş, Öztürk ve Armstrong (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek altı (6) maddelik yarar ve altı (6) maddelik zarar alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin yarar alt boyutu için cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0.74, zarar alt boyutu için 0.78 ve ölçeğin toplam cronbach Alfa değeri 0.70'dir. Her bir faktör tarafından açıklanan toplam varyans yarar alt boyutu için %22 ve zarar alt boyutu için %28'dir. Ölçek 1 ile 5 arasında puanlanan likert tipi bir ölçektir. Alt boyutlarının puanları 6–30 arasında değişmektedir. Alt ölçeklerden yarar alt ölçeği puan ortalamasının yüksek olması sigara içmenin yararları ile ilgili güçlü algılara sahip olduğunu, zarar alt ölçeği puan ortalamasının yüksek olması sigara içmenin zararları ile ilgili güçlü algılara sahip olduğunu göstermektedir (Bektas ve ark., 2010; Velicer ve ark., 1985).

Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

Araştırmanın bağımlı değişkeni; öğrencilerin tütüne yönelik algı puan ortalamaları, bağımsız değişkeni ise; öğrencilerin eğitim stres düzeyi ve okul tükenmişlik düzeyi puan ortalamalarıdır

Verilerin Değerlendirilmesi

Demografik verilerin değerlendirilmesinde yüzdelik hesaplamalar ve ortalama; okul tükenmişliği, eğitim stresi ve sigaraya yönelik algı puan ortalamaları arasındaki ilişkiyi belirlemek için pearson korelasyon analizi; eğitim stresi ve okul tükenmişliğinin tütüne yönelik algıları yordama durumu için regresyon analizi, regresyon modellemesine bu değişkenlerin girip girmeyeceğini belirlemek için çoklu doğrusal bağıntı testi (multicollinearity test for regression) kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0.05 kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma yapılmadan önce araştırmada kullanılan ölçek sahiplerinden e-posta yoluyla izinler alınmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için Dokuz Eylül Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırma Değerlendirme Komisyonu'ndan 15.02.2018 tarih ve 3816-GOA protokol numaralı 2018/05-10 karar numaralı izin alınmıştır. Araştırmanın yürütüleceği ortaokullar için İzmir il Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izin alınmıştır. Ayrıca çocuklardan ve ebeveynlerinden araştırmaya katılmak için yazılı onam formu alınarak veriler toplanmıştır.

BULGULAR

Tablo 1'de araştırma kapsamına alınan öğrencilerin tanıtıcı özellikleri yer almaktadır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %50.7'si erkek, %49.3'ü kızdır. Öğrencilerin yaş ortalaması 13.44+1.23 saptanmıştır. Öğrencilerin %21.8'i (n=280) beşinci sınıfta, %28.2'si (n=363) altıncı sınıfta, %27.9 (n=358) yedinci sınıfta ve %22.1'i (n=284) sekizinci sınıfta okumaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin %9.6'sının (n:124) ilkokul mezunu, %15.2'sinin (n:195) ortaokul, %39.7'sinin (n:510) lise, %35.5'sinin (n:456) üniversite mezunu olduğu saptanmıştır. Babaların ise

%7.5'i (n:97) ilkokul, %17.2'si (n:221) ortaokul, %34.7'si (n:446) lise, %40.5'i (n:521) üniversite mezunudur.

Tablo 1. Öğrencilere İlişkin Tanıtıcı Özellikler

Tanıtıcı Özellikler	n	Min-Max	$\bar{X} \pm ss$
Yaş	1285	10-16	13.44+1.23
Cinsiyet	n	%	
Kız	633	49.3	
Erkek	652	50.7	
Kaçıncı Sınıfta Olduğu			
5.Sınıf	280	21.8	
6. Sınıf	363	28.2	
7. Sınıf	358	27.9	
8. Sınıf	284	22.1	
Annenin Eğitim Durumu			
İlkokul	124	9.6	
Ortaokul	195	15.2	
Lise	510	39.7	
Üniversite	456	35.5	
Babanın Eğitim Durumu			
İlkokul	97	7.5	
Ortaokul	221	17.2	
Lise	446	34.7	
Üniversite	521	40.5	
Gelir Durumu			
Düşük	31	2.4	
Orta	838	65.2	
Yüksek	416	32.4	
Okul Başarısını Algılama Durumu			
İyi	722	56.2	
Orta	526	40.9	
Kötü	37	2.9	
Annenin Tütün Ürünü Kullanma Durumu			
Evet	500	38.9	
Hayır	785	61.1	
Babanın Tütün Ürünü Kullanma Durumu			
Evet	678	52.8	
Hayır	607	47.2	
Kardeş Tütün Ürünü Kullanma Durumu			
Evet	167	13.0	
Hayır	1118	87.0	
Arkadaş Tütün Ürünü Kullanma Durumu			
Evet	267	20.8	
Hayır	1018	79.2	
Yakın Arkadaş Tütün Kullanma Durumu			
Evet	115	8.9	
Hayır	1170	91.1	
Tütün İçme Durumu			
Tütün İçen	134	10.4	
Tütün İçmeyen	1151	89.6	
Tütün Ürünü Algılama Durumları			
Tütünü Yararlı Algılayanlar	20	1.5	
Tütünü Zararlı Algılayanlar	1265	98.5	

Öğrencilerin %2.4'ü (n:31) gelir durumlarını düşük, %65.2'si (n:838) orta, %32.4'ü (n:416) yüksek olarak belirtmişlerdir. Öğrencilerin %56.2'si (n:722) okul başarı durumunu iyi, %40.9'u (n:526) orta, %2.9'u (n:37) kötü olarak belirtmiştir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin annelerinin %38.9'u (n:500), babaların %52.8'i (n:678), kardeşlerin %13'ü (n:167) tütün ürünü kullanmaktadır. Öğrencilerin %20.8'i (n:267) arkadaşlarının tütün içtiğini ve %8.9'u (n:115) yakın arkadaşlarının tütün içtiklerini belirtmiştir. Öğrencilerin %10.4'ünün (n:134) tütün ürünü kullandığı, %89.6'sının (n:1151) tütün ürünü kullanmadığı belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin %13'ü ve kız öğrencilerin %7.7'si tütün ürünü kullanmaktadır. Öğrencilerin %98.5'i (n=1265) sigarayı zararlı olarak algılarken, sadece %1.5'i (n=20) sigarayı yararlı olarak algılamaktadır. (Tablo 1)

Tablo 2. Değişkenler Arasındaki İlişki

Değişkenler	1	2	3	4
1. Tütün Yarar Algısı	1.00			
2. Tütün Zarar Algısı	-0.362*	1.00		
3. Eğitim Stresi	0.203*	0.008	1.00	
4. Okul Tükenmişliği	0.272*	-0.117*	0.672*	1.00

* Korelasyonlar 0.01 düzeyinde anlamlı

Tablo 2'de çocukların tütün yarar algısı ile tütün zarar algıları arasında negatif yönde zayıf ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=-0.362$, $p<0.01$). Öğrencilerin tütün yarar algısı ile okul tükenmişlikleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($r=0.272$, $p<0.01$). Öğrencilerin tütün zarar algısı ile okul tükenmişlikleri arasında negatif yönde zayıf büyüklükte anlamlı bir ilişki vardır ($r=-0.117$, $p<0.001$). Öğrencilerin tütün yarar algısı ile eğitim stresi arasında pozitif yönde zayıf büyüklükte anlamlı bir ilişki vardır ($r=0.203$, $p<0.001$). Öğrencilerin tütün zarar algısı ile eğitim stresi arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0.001$). Öğrencilerin okul tükenmişlikleri ile eğitim stres düzeyleri arasında pozitif yönde orta büyüklükte anlamlı bir ilişki vardır ($r=0.672$, $p<0.01$).

Tablo 3'te eğitim stresi ve okul tükenmişliği alt boyutlarının tütün yarar algısını yordama düzeyi gösterilmektedir. Duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma, düşük başarı beklentisi, çalışma baskısı, ders yükü, beklentiye karşı umutsuzluk ve başarı kaygısı değişkenleri tütün yarar algısındaki değişimin %11.2'sini ($R^2=0.112$) açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre değişkenlerin tütün yarar algısı üzerindeki önem sırası incelendiğinde ilk sırada duyarsızlaşmanın ($\beta=0.150$), ikinci sırada çalışma baskısının ($\beta=0.136$), üçüncü sırada başarı kaygısının ($\beta=-0.124$), dördüncü sırada ise ders yükünün ($\beta=0.103$) etkilediği saptanmıştır. Tütün yarar algısını duyarsızlaşma 0.15 kat, çalışma baskısı 0.13 kat, başarı kaygısı 0.12 kat, ders yükü 0.10 kat ve düşük başarı beklentisi 0.09 kat arttırmaktadır.

Tablo 3. Eğitim Stresi ve Okul Tükenmişliğinin Tütün Yarar Algısını Yordama Düzeyi

Değişkenler	Tütün Yarar Algısı				
	Beta	Standart Hata	β	t	p
Constant	6.981	0.483		14.456	0.000
(OT) Duygusal tükenmişlik	-0.081	0.042	-0.086	-1.921	0.055
(OT) Duyarsızlaşma	0.155	0.048	0.150	3,232	0.001
(OT) Düşük başarı beklentisi	0.164	0.076	0.098	2.147	0.032
(ES) Çalışma Baskısı	0.130	0.033	0.136	3.923	0.000
(ES) Ders yükü	0.114	0.036	0.103	3.156	0.002
(ES) Beklentiye Karşı Umutsuzluk	0.033	0.028	0.042	1.156	0.248
(ES) Başarı Kaygısı	-0.132	0.033	-0.124	-4.049	0.000
R	0.335				
R²	0.112				
F	23,083				
p	0.000				
DW (1.5-2.5)	1.973				

* OT: Okul Tükenmişliği, ES: Eğitim Stresi

Tablo 4. Eğitim Stresi ve Okul Tükenmişliğinin Tütün Zarar Algısını Yordama Düzeyi

Değişkenler	Tütün Zarar Algısı				
	Beta	Standart Hata	β	t	p
Constant	26.426	0.449		58.910	0.000
(OT) Duygusal tükenmişlik	-0.011	0.039	-0.013	-0.290	0.772
(OT) Duyarsızlaşma	-0.096	0.045	-0.102	-2,147	0.032
(OT) Düşük başarı beklentisi	-0.057	0.071	-0.038	-0.808	0.419
(ES) Çalışma Baskısı	-0.081	0.031	-0.094	-2.632	0.009
(ES) Ders yükü	-0.049	0.033	-0.049	-1.463	0.144
(ES) Beklentiye Karşı Umutsuzluk	0.079	0.026	0.112	2.991	0.003
(ES) Başarı Kaygısı	0.152	0.030	0.158	5.014	0.000
R	0.242				
R²	0.059				
F	11,370				
p	0.000				
DW (1.5-2.5)	1.940				

*OT: Okul Tükenmişliği, ES: Eğitim Stresi

Tablo 4’te eğitim stresi ve okul tükenmişliği alt boyutlarının tütün zarar algısını yordama düzeyi gösterilmektedir. Duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma, düşük başarı beklentisi, çalışma baskısı, ders yükü, beklentiye karşı umutsuzluk ve başarı kaygısı değişkenleri tütün zarar algısındaki değişimin %5.9’unu ($R^2=0.059$) açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre değişkenlerin tütün zarar algısı üzerindeki önem sırası incelendiğinde ilk sırada başarı kaygısının ($\beta=0.158$), ikinci sırada beklentiye karşı umutsuzluğun ($\beta=0.112$), üçüncü sırada duyarsızlaşmanın ($\beta=-0.102$), dördüncü sırada çalışma baskısının ($\beta=-0.094$) etkilediği saptanmıştır. Tütün zarar algısını başarı kaygısı 0.15 kat, beklentiye karşı umutsuzluk 0.11 kat, çalışma baskısı 0.09 kat, duyarsızlaşma 0.10 kat arttırmaktadır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada adölesanların eğitim stresi ve okul tükenmişliklerinin tütüne yönelik yarar-zarar algılarını etkileme durumları tartışılmıştır.

Tütün ürünlerini kullanımını etkileyen önemli faktörlerden biri tütün ürünlerine yönelik algılardır. Bu algılar, yarar algısı ve zarar algısı olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır. Tütün yarar algısı, tütün ürünü kullanımının kişiye algıladığı yararları, zarar algısı ise tütün ürünü kullanmanın kişide yol açtığı zararları algılaması olarak tanımlanmaktadır (Velicer ve ark., 1985). Özellikle tütün ürünlerine yönelik olumlu algılara sahip olmak yani tütün yarar algısının yüksek olması tütün ürünlerini deneme ve kullanma oranını arttırmaktadır (Bektas ve ark., 2010; Plummer ve ark., 2001; Velicer ve ark., 1985). Özellikle tütün ürünlerinin kullanımının önlenmesi ve azaltılmasında adölesanların tütün ürünlerine yönelik algılarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi önemlidir. Bu algıları etkileyen birçok faktör olmakla birlikte, okul tükenmişliği ve eğitim stresi az çalışılan ancak önemli olan iki faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Bryant ve ark., 2000; Denny ve ark., 2011; Kinnunen ve ark., 2016)

Bu araştırmada adölesanların tütün yarar algısı ile okul tükenmişlikleri ve eğitim stres düzeyleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu sonuca göre okul tükenmişliği ile eğitim stres düzeyi yüksek olan adölesanların tütün ürünlerine yönelik daha olumlu algılar sahip olduğu, tütün kullanımına yöneliminin arttığı söylenebilir (Bryant ve ark., 2000; Cadime ve ark., 2016; Frade ve ark., 2013; Kinnunen ve ark., 2016). Ayrıca okul tükenmişliği ve eğitim stresi alt boyutlarının tütün yarar algısındaki değişimi %11.2’sini açıkladığı bulunurken, alt boyutların zarar algısındaki değişimin %5.9’unu açıkladığı bulunmuştur (Tablo 3; Tablo 4). Bu sonuca göre adölesanların okul tükenmişliği ve eğitim stres düzeylerinin öğrencilerin tütüne yönelik olumlu algıların gelişmesine zemin hazırladığı düşünülebilir. Bu çalışmada eğitim stresi ve tükenme alt boyutlarının her birinin tütün yarar ve zarar algısını yordama durumları incelendiğinde, yarar algısını en çok etkileyen alt boyutun duyarsızlaşma olduğu belirlenmiştir. Duyarsızlaşma; adölesanların okula umursamama derslere ilgisiz olma veya ilgisiz davranışlarda bulunma olarak ele alınmaktadır (Aypay &

Eryılmaz, 2011; Moncla ve ark., 2014). Yapılan araştırmalarda özellikle duyarsızlaşma yaşayan öğrencinin okulda öğretmenleri ve arkadaşları ile yeterli iletişim kuramadıkları, okula uyum problemleri yaşadıkları, öğretmenlerine ve arkadaşlarına karşı olumsuz tutumlar sergilediği vurgulanmaktadır (Aypay & Eryılmaz, 2011; Secer & Gençdoğan, 2012). Okulda kişiler arası ilişkilerinde problem yaşayan öğrencilerin okula gitmek istememe, derslere ilgi duymama şeklinde davranışlar sergiledikleri ve okula bağlılıklarının azaldığı görülmektedir (Nutbeam ve ark., 1993; Polat & Özdemir, 2018). Bu adölesanların stresleriyle uygun şekilde baş edemedikleri belirtilmektedir. Okula bağlılığı azalan ve kişiler arası problemlerini çözmekte zorlanan öğrencilerin ise sigara kullanımı gibi bağımlılık yapıcı maddelere olan yatkınlıklarının arttığı belirtilmektedir (Azagba & Asbridge, 2013). Literatürde okula bağlılık ve madde kullanımı arasındaki ilişkiler çeşitli çalışmalarda incelenmiştir (Azagba & Asbridge, 2013; Karcher & Finn, 2005; Moncla ve ark., 2014; Rasmussen ve ark., 2005; Schreuders ve ark., 2020; Weathersen ve ark., 2018). Literatürde özellikle çevresi ve ailesiyle etkili iletişim kuran, yeterli bir bağ oluşturan adölesanların stresleriyle daha iyi baş ettikleri, problemlerini daha iyi çözdükleri ve olumsuz sağlık davranışlarını daha az sergiledikleri vurgulanmaktadır (Catalano & Hawkins, 1996; Collins & Ellickson, 2004). Bond ve arkadaşlarının 2007 yılında 2678 ortaokul öğrencisiyle yaptıkları iki yıl süren gözlem çalışmasında, okula bağlılığı düşük olan adölesanların iki yıl sonra düzenli sigara kullanıcısı olma riskinin 2 kat arttığı bulunmuştur (Bond ve ark., 2007). Özellikle okul bağlılığını artırıcı ve okul tükenmişliğini önleyici girişimlerin uygulandığı adölesanlarda sigara deneme ve düzenli sigara içicisi olma durumları anlamlı şekilde azaldığı belirlenmiştir (Bond ve ark., 2007; Bond ve ark., 2004). Bu çalışma bulgusu ile yukarıdaki literatür bulguları uyumluluk göstermektedir.

Bu çalışmada okul tükenmişliğinin bir diğer alt boyutu olan düşük başarı beklentisinin çocukların tütün yarar algısını 0.09 kat etkilediği bulunmuştur (Tablo 3). Literatürde özellikle düşük başarı hissi düşük akademik öz yeterlilik ile ilişkilendirilmektedir. Eğitim-öğretim süreçlerinde kendisine verilen akademik görevleri istendik seviyede yapamayan, bu görevleri başarılı bir şekilde yürütebilme konusunda kendisini yeterli görmeyen adölesanların düşük başarı beklentisi yaşadıkları, düşük başarı beklentisinin ise akademik öz yeterlilik düzeylerinde düşmeye neden olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle düşük akademik öz yeterliliğe sahip adölesanların stresleri ile yeterli baş edemedikleri, okul görevlerini yerine getirmeyle ilişkili motivasyonlarının düştüğü ve akademik sorumluluklarını erteledikleri belirtilmektedir. Bu durumun ise adölesanların yaşadığı akademik stresin artmasına neden olabileceği belirtilmektedir (Bandura, 1986). Eğitim stres düzeyi yüksek, okul başarısı düşük, çabalarının işe yaramadığı görüşünde olan düşük akademik öz yeterliliğe sahip adölesanların ise sigara kullanım oranlarının arttığı vurgulanmaktadır (Hiemstra ve ark., 2011; Ülgen, 2010). Bu çalışma elde edilen bulgu ile yukarıdaki literatür bulguları uyumluluk göstermektedir. Bu çalışmada tütün yarar algısının çalışma baskısından 0.13 kat, başarı kaygısından 0.12 kat, ders yükünden 0.10 kat etkilendiği bulunmuştur (Tablo 3). Tütün zarar algısının gelişiminde ilk sırada başarı kaygısının ($\beta=0.15$), ikinci sırada beklentiye karşı umutsuzluk ($\beta=0.11$) durumunun ve çalışma baskısının ($\beta=0.09$) yer aldığı görülmektedir (Tablo 4). Bu sonuçlara göre başarı kaygısının ve çalışma baskısının tütün ürünlerine

yönelik her iki algının gelişiminde önemli olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde yoğun ders yükü altında kaldığını ve ders çalışmaya yönelik yoğun baskı hisseden adölesanların sınavlarına ilişkin daha çok başarı kaygısı yaşadıkları ve karşılaştıkları problemleri etkin şekilde çözmekte zorlandıkları, stresini iyi yönetemedikleri vurgulanmaktadır. Ayrıca bu adölesanların yoğun baskı altında doğru karar verme adımlarını kullanmadıkları ve negatif otomatik düşüncelerin tetiklendiği, bu durumun da adölesanı madde kullanımı gibi riskli davranışlara yönelttiği belirtilmektedir (Denny ve ark., 2011; Frade ve ark., 2013; Kinnunen ve ark., 2016). Literatürde belirtilen nedenlerle bu çalışma sonuçları uyumlu bulunmuştur.

Araştırma sonucuna göre tütüne yönelik algıların gelişiminde bir diğer önemli faktörler ise öğrencilerin yaşadıkları başarı kaygısı ve yoğun beklentilere yönelik yaşadıkları umutsuzluk halleridir. İlgili alan yazında adölesanların başarı kaygısının oluşumunda genel olarak okulun öğrenci üzerindeki politikaları ve beklentileri, anne-babanın öğrenci üzerindeki istek ve beklentileri ve öğrencilerin özgüven eksikliği nedeniyle başarısız olacağına dair bilişsel çarpıtmalar gibi nedenler sıralanmaktadır (Li & Lerner, 2011; Mulyadi ve ark., 2016). Ders konusunda baskıcı otoriter tavır sergileyen, zorlayıcı disiplin uygulayan, aşırı kontrolcü davranışlar sergileyen veya tam tersi şekilde ihmalkâr davranışlar gösteren ebeveynlerin çocuklarının gelişimi için daha olumsuz bir çevrenin olduğu, bu çocukların sigara kullanımı gibi sağlıksız davranışlar geliştirme açısından daha büyük risk altında oldukları, sigara kullanımını sorunlarıyla baş etmenin bir yolu olarak gördükleri, dolayısıyla sigara kullanımını ebeveyn tutumunu demokratik algılayan çocuklara oranla daha yararlı buldukları vurgulanmaktadır (Kahraman, 2011; Rasmussen ve ark., 2005). Ebeveyn tutumunun yanı sıra öğretmenlerin adölesanların akademik ve sosyal yaşantılarına olan destekleyici pozitif tutumlarının, adölesanların yetkinlik hissini destekleyen tavırlarının çocuklar için pozitif bir okul iklimi oluşturacağı dolayısıyla adölesanların daha az duygusal tükenmişlik ve düşük kişisel başarı hissi yaşamalarını sağlayacağı vurgulanmaktadır (Polat & Özdemir, 2018). Oluşturulan bu pozitif okul ikliminin de adölesanların okula olan bağlılıklarını arttıracığı ve sigara kullanım davranışlarının gelişiminde önleyici bir rol oynadığı öngörülmektedir (Denny ve ark., 2011; Polat & Özdemir, 2018). Bu çalışma sonucuyla yukarıdaki literatür bulguları uyumluluk göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu ise beklentiye karşı umutsuzluk alt boyutunun adölesanların bütün zarar algısını 0.11 kat arttırmış olmasıdır. Literatür incelendiğinde de adölesan dönemde sigara kullanma niyetleri ve umutsuzluk durumlarının incelendiği çalışmalarda yoğun beklentiler karşısında umutsuzluk yaşayan adölesanların daha fazla sigara kullanımını deneyimlemeye çalıştıkları görülmektedir (Malmberg ve ark., 2010; Memetovic ve ark., 2016; Nezami ve ark., 2005). Bu çalışma sonucuyla yukarıdaki literatür bulguları uyumluluk göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışma ilköğretim seviyesindeki adölesanların eğitim stresi ve okul tükenmişliklerinin bütün ürünlerine yönelik algılarına etkisini birlikte inceleyen Türkiye'deki ilk kesitsel çalışmadır. Bu nedenle sonuçların

genellenebilmesi ve daha ayrıntılı ortaya konulabilmesi için Türkiye'deki farklı bölgelerden adölesanlar alınarak çalışmanın tekrarlanması önerilir. Eğitim stresi ve okul tükenmişliğinin tütün kullanma ve tütüne yönelik yarar zarar algılarına etkisini uzun dönemde değerlendirebilmek için deneysel çalışmaların planlanması önerilir. Çocuklarda tütün kullanımını önlemeye yönelik geliştirilecek programların zarar algısına daha fazla odaklanması önerilir.

KAYNAKLAR

- Aypay, A., & Eryılmaz, A. (2011). Relationships of high school student' subjective well-being and school burnout. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(1), 181-199.
- Azagba, S., & Asbridge, M. (2013). School connectedness and susceptibility to smoking among adolescents in Canada. *Nicotine Tob Res*, 15(8), 1458-1463. <https://doi.org/10.1093/ntr/nts340>
- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action. *Englewood Cliffs, NJ*, 1986(23-28).
- Bektas, M., Öztürk, C., & Armstrong, M. (2010). Psychometric properties of a translated decisional balance scale for assessing and predicting children's smoking status. *Anadolu Psikiyatri Derg*, 11, 327-334.
- Bond, L., Butler, H., Thomas, L., Carlin, J., Glover, S., Bowes, G., & Patton, G. (2007). Social and school connectedness in early secondary school as predictors of late teenage substance use, mental health, and academic outcomes. *J Adolesc Health*, 40(4), 357.e359-318. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2006.10.013>
- Bond, L., Patton, G., Glover, S., Carlin, J. B., Butler, H., Thomas, L., & Bowes, G. (2004). The Gatehouse Project: can a multilevel school intervention affect emotional wellbeing and health risk behaviours? *J Epidemiol Community Health*, 58(12), 997-1003. <https://doi.org/10.1136/jech.2003.009449>
- Bryant, A. L., Schulenberg, J., Bachman, J. G., O'Malley, P. M., & Johnston, L. D. (2000). Understanding the links among school misbehavior, academic achievement, and cigarette use: a national panel study of adolescents. *Prev Sci*, 1(2), 71-87. <https://doi.org/10.1023/a:1010038130788>
- Cadime, I., Pinto, A. M., Lima, S., Rego, S., Pereira, J., & Ribeiro, I. (2016). Well-being and academic achievement in secondary school pupils: The unique effects of burnout and engagement. *J Adolesc*, 53, 169-179. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.10.003>
- Catalano, R. F., & Hawkins, J. D. (1996). The social development model: A theory of antisocial behavior. *Delinquency and crime: Current theories*. (pp. 149-197). Cambridge University Press.
- Collins, R. L., & Ellickson, P. L. (2004). Integrating four theories of adolescent smoking. *Substance Use & Misuse*, 39(2), 179-209. <https://doi.org/10.1081/JA-120028487>
- Denny, S. J., Robinson, E. M., Utter, J., Fleming, T. M., Grant, S., Milfont, T. L., Crengle, S., Ameratunga, S. N., & Clark, T. (2011). Do schools influence student risk-taking behaviors and emotional health symptoms? *Journal of Adolescent Health*, 48(3), 259-267. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.06.020>
- Frade, I. F., De Micheli, D., Monezi Andrade, A. L., & de Souza-Formigoni, M. L. (2013). Relationship between stress symptoms and drug use among secondary students. *Span J Psychol*, 16, E4. <https://doi.org/10.1017/sjp.2013.5>
- Gentzke, A. S., Wang, B., Robinson, J. N., Phillips, E., & King, B. A. (2019). Curiosity about and susceptibility toward hookah smoking among middle and high school students. *Prev Chronic Dis*, 16, 04. <https://doi.org/10.5888/pcd16.180288>
- Hiemstra, M., Otten, R., de Leeuw, R. N., van Schayck, O. C., & Engels, R. C. (2011). The changing role of self-efficacy in adolescent smoking initiation. *J Adolesc Health*, 48(6), 597-603. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.09.011>
- Kahraman, S. (2011). Çocukların algıladıkları ebeveyn tutumlarının sigara algıları üzerine etkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Karcher, M. J., & Finn, L. (2005). How connectedness contributes to experimental smoking among rural youth: Developmental and ecological analyses. *J Prim Prev*, 26(1), 25-36. <https://doi.org/10.1007/s10935-004-0989-6>
- Kinnunen, J. M., Lindfors, P., Rimpelä, A., Salmela-Aro, K., Rathmann, K., Perelman, J., Federico, B., Richter, M., Kunst, A. E., & Lorant, V. (2016). Academic well-being and smoking among 14- to 17-year-old schoolchildren in six European cities. *J Adolesc*, 50, 56-64. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.04.007>
- Köse, M. R., Bora Başara, B., Güler, C., Soytutan Çağlar, İ., Özdemir, T. A., Aygün, A., Uzun, S. B., Yentür, G. K., Peker İçli, A., Birge Kayış, B., & Aydoğan Kılıç, D. (2017). *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2016* (B. Bora Başara, C. Güler, İ. Soytutan Çağlar, & T. A. Özdemir, Eds. 1083 ed., Vol. 4). Sağlık Bakanlığı. <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/13183,sy2016turkcepdf.pdf>
- Küresel Gençlik Tütün Araştırması (KGTA). (2017). https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/tutun-mucadele-bagimlilik-db/duyurular/KGTA-2017_pdf
- Li, Y., & Lerner, R. M. (2011). Trajectories of school engagement during adolescence: implications for grades, depression, delinquency, and substance use. *Dev Psychol*, 47(1), 233-247. <https://doi.org/10.1037/a0021307>
- Malmberg, M., Overbeek, G., Monshouwer, K., Lammers, J., Vollebergh, W. A. M., & Engels, R. C. M. E. (2010). Substance use risk profiles and associations with early substance use in adolescence. *Journal of Behavioral Medicine*, 33(6), 474-485. <https://doi.org/10.1007/s10865-010-9278-4>
- Mbongwe, B., Tapera, R., Phaladze, N., Lord, A., & Zetola, N. M. (2017). Predictors of smoking among primary and secondary school students in Botswana. *PLoS One*, 12(4), e0175640. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0175640>
- Memetovic, J., Ratner, P. A., Gotay, C., & Richardson, C. G. (2016). Examining the relationship between personality and affect-related attributes and adolescents' intentions to try smoking using the Substance Use Risk Profile Scale. *Addictive Behaviors*, 56, 36-40. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2016.01.002>
- Moncla, D., Walburg, V., & Milhaes, A. (2014). Burnout among high school students and tobacco use. *Encephale*, 40(5), 423-424. <https://doi.org/10.1016/j.encep.2014.07.003> (Burnout chez des lycéens et tabagisme.)
- Mulyadi, S., Rahardjo, W., & Basuki, A. M. H. (2016). The Role of Parent-child Relationship, Self-esteem, Academic Self-efficacy to Academic Stress. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 217, 603-608. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.02.063>
- Nezami, E., Unger, J., Tan, S., Mahaffey, C., Ritt-Olson, A., Sussman, S., Nguyen-Michel, S., Baezconde-Garbanati, L., Azen, S., & Johnson, C. A. (2005). The influence of depressive symptoms on experimental smoking and intention to smoke in a diverse youth sample. *Nicotine & Tobacco Research*, 7(2), 243-248. <https://doi.org/10.1080/14622200500055483>
- Nutbeam, D., Smith, C., Moore, L., & Bauman, A. (1993). Warning! Schools can damage your health: alienation from school and its impact on health behaviour. *J Paediatr Child Health*, 29 Suppl 1, 25-30. <https://doi.org/10.1111/j.1440-1754.1993.tb02256.x>
- Park, S., & Kim, Y. (2016). Prevalence, correlates, and associated psychological problems of substance use in Korean adolescents. *BMC Public Health*, 16, 79. <https://doi.org/10.1186/s12889-016-2731-8>
- Park, S. H. (2011). Smoking and adolescent health. *Korean J Pediatr*, 54(10), 401-404. <https://doi.org/10.3345/kjp.2011.54.10.401>
- Pierce, J. P., Distefan, J. M., Kaplan, R. M., & Gilpin, E. A. (2005). The role of curiosity in smoking initiation. *Addict Behav*, 30(4), 685-696. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2004.08.014>
- Plummer, B. A., Velicer, W. F., Redding, C. A., Prochaska, J. O., Rossi, J. S., Pallonen, U. E., & Meier, K. S. (2001). Stage of change, decisional balance, and temptations for smoking: measurement and validation in a large, school-based population of adolescents. *Addict Behav*, 26(4), 551-571. [https://doi.org/10.1016/s0306-4603\(00\)00144-1](https://doi.org/10.1016/s0306-4603(00)00144-1)
- Polat, Ş., & Özdemir, M. (2018). Ortaokul öğrencilerindeki eğitim stresi, okul tükenmişliği ve okula yabancılaşma arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 1395-1406. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.1848>
- Rasmussen, M., Damsgaard, M. T., Holstein, B. E., Poulsen, L. H., & Due, P. (2005). School connectedness and daily smoking

- among boys and girls: the influence of parental smoking norms. *Eur J Public Health*, 15(6), 607-612. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cki039>
- Salmela-Aro, K., Kiuru, N., Leskinen, E., & Nurmi, J.-E. (2009). School burnout inventory (SBI) reliability and validity. *European journal of psychological assessment*, 25(1), 48-57.
- Schreuders, M., van den Putte, B., Mlinarić, M., M  lard, N., Perelman, J., Richter, M., Rimpela, A., Kuipers, M. A. G., Lorant, V., & Kunst, A. E. (2020). The association between smoke-free school policies and adolescents' perceived antismoking norms: Moderation by school connectedness. *Nicotine Tob Res*, 22(11), 1964-1972. <https://doi.org/10.1093/ntr/ntz212>
- Secer, I., & Gen  dođan, B. (2012). Orta  đretim   đrencilerinde okul t  kenmiřliđinin   eřitli deđiřkenlere g  re incelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 1(2), 25-37.
- Se  er,   ., Halmatoc, S., Veyis, F., & Ates, B. (2013). Okul t  kenmişlik   l  eđinin T  rk k  lt  r  ne uyarlanması: G  venirlik ve ge  erlik   alışması. *Turkish Journal of Education*, 2(2), 16-24.
- Se  er,   ., Veyis, F., & G  k  en, R. A. (2015). Adaptation of educational stress scale into turkish culture: the study of reliability and validity. *Elementary Education Online*, 14(1), 216-229. <https://doi.org/10.17051/io.2015.05547>
- So, E. S., & Yeo, J. Y. (2015). Factors associated with early smoking initiation among Korean adolescents. *Asian Nurs Res (Korean Soc Nurs Sci)*, 9(2), 115-119. <https://doi.org/10.1016/j.anr.2015.05.002>
- Sun, J., Dunne, M. P., Hou, X.-Y., & Xu, A.-q. (2011). Educational stress scale for adolescents: development, validity, and reliability with Chinese students. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 29(6), 534-546.
- Tang, S. M., & Loke, A. Y. (2013). Smoking initiation and personal characteristics of secondary students in Hong Kong. *J Adv Nurs*, 69(7), 1595-1606. <https://doi.org/10.1111/jan.12019>
-   lgen, H. (2010).   ocukların   z yeterlilik d  zeylerinin sigara yarar/zarar algısına etkisi (Yayımlanmamış y  ksek lisans tezi) Dokuz Eyl  l   niversitesi, Sağlık Bilimleri Enstit  s  ,   zmir.
- Velicer, W. F., DiClemente, C. C., Prochaska, J. O., & Brandenburg, N. (1985). Decisional balance measure for assessing and predicting smoking status. *J Pers Soc Psychol*, 48(5), 1279-1289. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.48.5.1279>
- Wang, T. W., Gentzke, A. S., Creamer, M. R., Cullen, K. A., Holder-Hayes, E., Sawdey, M. D., Anic, G. M., Portnoy, D. B., Hu, S., Homa, D. M., Jamal, A., & Neff, L. J. (2019). Tobacco product use and associated factors among middle and high school students - United States, 2019. *MMWR Surveill Summ*, 68(12), 1-22. <https://doi.org/10.15585/mmwr.ss6812a1>
- Weatherson, K. A., O'Neill, M., Lau, E. Y., Qian, W., Leatherdale, S. T., & Faulkner, G. E. J. (2018). The protective effects of school connectedness on substance use and physical activity. *J Adolesc Health*, 63(6), 724-731. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2018.07.002>
- World Health Organization (2017). *WHO report on the global tobacco epidemic, 2017: monitoring tobacco use and prevention policies*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/255874>
- World Health Organization (2019). *WHO Report on the Global Tobacco Epidemic :Offer help to quit tobacco use*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241516204>